O‘ZBEKISTON VA ROSSIYA IQTISODIY ALOQALARINING TRANSFORMATSIYASI VA ZAMONAVIY RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI

Madreimova Guzzalya Raxmetovna
Tashqi iqtisodiy faoliyat kafedrasi talabasi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
E-mail: dilyafruzdilyafruz80@gmail.com
Telefon: +998 90 700 09 05
Ilmiy rahbar: Narov Ulug‘bek Iriskulovich,
Iqtisodiyot fanlari doktori,
Tashqi iqtisodiy faoliyat kafedrasi professori
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning zamonaviy holati hamda rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Tadqiqotda ikki mamlakat o‘rtasidagi savdo balansi, eksport-import munosabatlari, moliyaviy-investitsion hamkorlik va pul o‘tkazmalari dinamikasi ko‘rib chiqilgan. Tahlil natijalari savdo-iqtisodiy hamkorlikning kengayib borayotganini, biroq savdo balansida salbiy saldo saqlanib qolayotganini ko‘rsatdi. Shuningdek, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish zarurligi asoslab berildi.

Kalit so‘zlar: savdo balansi, eksport-import aloqalari, iqtisodiy hamkorlik, investitsiyalar, pul o‘tkazmalari, tashqi savdo, iqtisodiy rivojlanish, O‘zbekiston, Rossiya, iqtisodiy munosabatlar

TRANSFORMATION OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND RUSSIA AND MODERN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Madreimova Guzzalya Raxmetovna,

Student,
Department of Foreign Economic Activity
Tashkent State University of Oriental Studies
E-mail: dilyafruzdilyafruz80@gmail.com
Phone: +998 90 700 09 05
Scientific Supervisor: Narov Ulughbek Iriskulovich,
Doctor of Economic Sciences, Professor
Department of Foreign Economic Activity
Tashkent State University of Oriental Studies

Abstract. This article analyzes the current state and development trends of economic relations between Uzbekistan and Russia. The study examines the dynamics of the trade balance, export-import relations, financial and investment cooperation, and international money transfers between the two countries. The results of the analysis

indicate that trade and economic cooperation has continued to expand; however, a negative trade balance remains. The study also substantiates the need to diversify the export structure and increase the share of products with high added value.

Keywords: trade balance, export-import relations, economic cooperation, investments, money transfers, foreign trade, economic development, Uzbekistan, Russia, economic relations.

Kirish

O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalar ikki mamlakat hamkorligining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda savdo aylanmasining o‘sishi, investitsion hamkorlikning kengayishi hamda mehnat migratsiyasi bilan bog‘liq pul o‘tkazmalari hajmining ortishi ushbu munosabatlarning iqtisodiy ahamiyatini yanada kuchaytirdi. Shu bilan birga, jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan geosiyosiy o‘zgarishlar, xalqaro sanksiyalar va tashqi iqtisodiy muhitdagi transformatsiyalar O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning

rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Mazkur sharoitda ikki mamlakat o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning zamonaviy holati va rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning dolzarbligi. Globallashuv sharoitida davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning rivojlanishi milliy iqtisodiyot barqarorligini ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida yuz bergan geosiyosiy o‘zgarishlar, xalqaro sanksiyalar, logistika tizimlarining qayta shakllanishi hamda global iqtisodiy jarayonlar O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlarga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Shu sababli ikki mamlakat o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy aloqalarning zamonaviy holati va rivojlanish tendensiyalarini o‘rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi. O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning zamonaviy holatini tahlil qilish, savdo balansi, eksport-import munosabatlari, moliyaviy-investitsion hamkorlik hamda pul o‘tkazmalari dinamikasini baholashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida statistik ma’lumotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, Markaziy bank hamda boshqa rasmiy manbalar ma’lumotlari asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi.

1. O‘zbekistonning Rossiya bilan savdo balansi

1-jadval-O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi tashqi savdo ko‘rsatkichlari va savdo saldosi dinamikasi (2019–2025-yillar)

Rossiya bilan savdo aloqalari	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Mln.dollar	6 669,6	5 659,5	7 517,0	9279,7	9 883,8	11 630,3	12 985,7

Eksport	2 531,9	1 485,8	2 058,9	2 519,0	3 307,6	3 682,9	4 341,5
Import	4 137,7	4 173,8	5 458,1	6 404,8	6 576,1	7 947,2	8 644,2
Savdo saldosi	-1605,8	-2688,0	-3399,2	-3885,8	-3268,5	-4264,3	-4302,7

mln.dollarda

O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi savdo aylanmasi 2019–2025-yillarda barqaror o‘sish tendensiyasini namoyon etdi. Agar 2019-yilda tovar ayirboshlash hajmi 6,7 milliard dollarni tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilga kelib ushbu ko‘rsatkich qariyb 13 milliard dollarga yetdi.[1] Rossiya mazkur davr davomida O‘zbekistonning eng muhim tashqi savdo hamkorlaridan biri bo‘lib qoldi. 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi ta’sirida savdo hajmi qisqardi, ayniqsa eksport ko‘rsatkichlarida sezilarli pasayish kuzatildi. Keyingi yillarda iqtisodiy faollikning tiklanishi, logistika tizimlarining moslashuvi hamda tashqi iqtisodiy aloqalarning kengayishi natijasida savdo aylanmasi yana o‘sish bosqichiga o‘tdi. 2025-yilda O‘zbekiston tashqi savdo hajmi tarixda ilk bor 81,16 milliard dollarga yetdi, Rossiya esa mamlakatning asosiy savdo hamkorlari qatoridagi o‘rnini saqlab qoldi.[1] Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2019–2025-yillar davomida import hajmi eksportdan yuqori bo‘lib qoldi. Natijada salbiy savdo saldosi 2019-yildagi 1,6 milliard dollardan 2025-yilda 4,3 milliard dollargacha oshdi. Bu esa ikki mamlakat o‘rtasidagi savdo aloqalarida tarkibiy nomutanosiblik mavjudligini ko‘rsatadi. Salbiy saldo o‘sishining asosiy sababi import hajmining eksportga nisbatan tezroq ortganligi bilan izohlanadi. O‘zbekiston Rossiyadan asosan mashina va uskunalar, kimyo mahsulotlari, sanoat xomashyosi, yog‘och hamda mineral resurslarni import qilmoqda.[1;2] Mazkur mahsulotlar mamlakatning ishlab chiqarish va texnologik ehtiyojlarini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli Rossiya mahsulotlari O‘zbekiston importida muhim o‘rin egallab kelmoqda.

O‘zbekiston eksportida esa asosan to‘qimachilik, meva-sabzavot va boshqa qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ustunlik qiladi. Ushbu mahsulotlar eksport hajmining oshishiga xizmat qilayotgan bo‘lsa-da, ularning qo‘shilgan qiymati sanoat mahsulotlariga nisbatan pastroq hisoblanadi. Natijada eksport ko‘rsatkichlari o‘sayotgan bo‘lsa ham, importning yuqori sur’atlarda o‘sishi salbiy savdo saldosining saqlanib qolishiga olib kelmoqda.

Shunday qilib, 2019–2025-yillarda O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy aloqalar sezilarli darajada kengaydi. Biroq savdo aylanmasining o‘sishi bilan bir qatorda salbiy savdo saldosining ham ortib borishi ikki mamlakat o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikda tarkibiy nomutanosibliklar mavjudligini ko‘rsatadi. Bu holat eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish zarurligini tasdiqlaydi. Savdo aylanmasining o‘sishi va salbiy saldo dinamikasi ikki mamlakat o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning faqat savdo bilan cheklanmasligini ko‘rsatadi. Shu sababli hamkorlikning moliyaviy-investitsion yo‘nalishlarini ham tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

2. Moliyaviy-investitsion hamkorlik va pul o‘tkazmalari

O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikda moliyaviy-investitsion aloqalar muhim o‘rin egallaydi. So‘nggi yillarda Gazprombank, VTB va VEB.RF kabi Rossiya moliya institutlari ishtirokida energetika, sanoat va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish amalga oshirildi. Jumladan, Farg‘ona vodiysini gazlashtirish, gaz transporti infratuzilmasini modernizatsiya qilish, Navoiy kon-metallurgiya kombinati hamda boshqa yirik sanoat korxonalarini rivojlantirish bilan bog‘liq loyihalarga milliardlab dollar miqdorida mablag‘lar yo‘naltirildi. Shu bilan birga, VEB.RF tomonidan O‘zbekistonda umumiy qiymati milliardlab dollarga teng bo‘lgan qator investitsiya va eksport loyihalari moliyalashtirilmoqda. Biroq xalqaro sanksiyalar Rossiya moliya institutlari faoliyatiga qo‘shimcha cheklovlar kiritib, ushbu manbalar orqali moliyalashtirish istiqbollariga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatdi. Shu sababli

O‘zbekiston uchun investitsiya manbalarini diversifikatsiya qilish va muqobil moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.[3]

Moliyaviy hamkorlikning yana bir muhim yo‘nalishi pul o‘tkazmalari hisoblanadi. 2025-yilda O‘zbekistonga kelib tushgan xalqaro pul o‘tkazmalari hajmi 18,9 milliard dollarni tashkil etdi, bu esa 2024-yilga nisbatan 27,2 foizga ko‘pdir. Ushbu o‘sishga mehnat migrantlari faoliyat yuritayotgan mamlakatlarda iqtisodiy faollikning ortishi, ishchi kuchiga bo‘lgan talabning saqlanib qolishi hamda milliy valyutalar kursining mustahkamlanishi ta’sir ko‘rsatdi.[4]

O‘tgan yillarda pul o‘tkazmalarining asosiy qismi Rossiya hissasiga to‘g‘ri keldi va uning ulushi umumiy transchegaraviy o‘tkazmalarning qariyb 80 foizini tashkil etdi.[5] Bu holat O‘zbekiston iqtisodiyotida Rossiyadan kelayotgan pul oqimlarining muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, pul o‘tkazmalarining geografik tarkibida muayyan o‘zgarishlar kuzatildi. Xususan, Boltiqbo‘yi va Yevropa mamlakatlaridan yuborilgan mablag‘lar hajmi sezilarli darajada oshgan bo‘lsa, Rossiyadan kelayotgan pul o‘tkazmalari hajmida qisqarish qayd etildi.[6] Bu esa mehnat migratsiyasi yo‘nalishlarining asta-sekin diversifikatsiyalanayotganini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, moliyaviy-investitsion hamkorlik va pul o‘tkazmalari O‘zbekiston hamda Rossiya o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning muhim tarkibiy qismi bo‘lib qolmoqda. Biroq tashqi omillar ta’siri investitsiya manbalari va moliyaviy oqimlarni diversifikatsiya qilish zaruratini kuchaytirmoqda. Moliyaviy-investitsion hamkorlik va pul o‘tkazmalari iqtisodiy aloqalarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Biroq ikki mamlakat o‘rtasidagi hamkorlikning amaliy natijalari eng avvalo eksport-import munosabatlarida namoyon bo‘ladi.

3. O‘zbekistonning Rossiya bilan eksport-import aloqalari

2024–2025-yillarda Rossiyaning O‘zbekistonga eksporti tarkibida metall va metall buyumlar, mashina va uskunalar, transport vositalari, mineral mahsulotlar

hamda kimyo sanoati mahsulotlari ustunlik qildi. Ushbu tovar guruhlari Rossiya eksportining asosiy qismini tashkil etib, O‘zbekiston iqtisodiyotining sanoat va ishlab chiqarish ehtiyojlarini ta’minlashda muhim o‘rin egalladi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, Rossiya O‘zbekistonga asosan yuqori qayta ishlangan sanoat mahsulotlari va texnologik uskunalarni yetkazib bermoqda. Bu esa Rossiya eksportida sanoat mahsulotlarining ustunligini va ikki mamlakat o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning ishlab chiqarish yo‘nalishiga ega ekanligini ko‘rsatadi.[7;8]

2025-yilda Rossiya bilan tashqi savdo aylanmasi 12,98 milliard AQSH dollarini tashkil etdi va 2024-yilga nisbatan 8,4 foizga oshdi. Rossiya O‘zbekiston eksportining 12,8 foizini qabul qilgan holda asosiy eksport bozorlaridan biri bo‘lib qoldi. Shu bilan birga, O‘zbekiston importida Rossiyaning ulushi 18,3 foizni tashkil etib, mamlakatning ikkinchi yirik import hamkori sifatidagi mavqeini saqlab qoldi. Rossiyadan import qilinayotgan mahsulotlar tarkibida shakar va xom shakar, shokolad mahsulotlari, o‘simlik yog‘i, margarin hamda chorvachilik va oziq-ovqat sanoati uchun zarur bo‘lgan xomashyo mahsulotlari ham muhim o‘rin egallaydi.[1]

Shunday qilib, O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi eksport-import aloqalari sanoat mahsulotlari, texnologik uskunalar va oziq-ovqat mahsulotlari savdosiga tayangan holda rivojlanmoqda. Bu holat ikki mamlakat iqtisodiyotlarining o‘zaro to‘ldiruvchi xususiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Rossiya O‘zbekiston meva-sabzavot va to‘qimachilik mahsulotlarining eng yirik eksport bozorlaridan biri hisoblanadi. 2024–2025-yillarda Rossiyaning O‘zbekistondan importi tarkibida to‘qimachilik mahsulotlari va poyabzal yetakchi o‘rinni egallab, umumiy import hajmining yarmidan ko‘prog‘ini tashkil etdi. Ikkinchi yirik guruh oziq-ovqat mahsulotlari va qishloq xo‘jaligi xomashyosiga to‘g‘ri keldi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonning Rossiyaga eksporti asosan to‘qimachilik hamda agrar mahsulotlarga tayanadi. Mazkur ikki tovar guruhi eksport tarkibining katta qismini

shakllantirib, Rossiya bozorining O‘zbekiston ishlab chiqaruvchilari uchun muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.[9]

Rossiya O‘zbekiston meva-sabzavot mahsulotlari eksportining asosiy yo‘nalishi bo‘lib, 2024-yilda ushbu mahsulotlar eksportining 38,7 foizi Rossiya hissasiga to‘g‘ri keldi. Shuningdek, Pokiston, Qozog‘iston, Xitoy va Afg‘oniston ham muhim eksport bozorlaridan hisoblanadi.[10]

Rossiya korxonalari o‘zbek to‘qimachilik mahsulotlarining asosiy xaridorlari qatoriga kiradi. 2024-yilda to‘qimachilik mahsulotlari eksporti 1,27 milliard dollarni tashkil etdi va ushbu tarmoq mamlakat eksportida muhim o‘rin egalladi.[1]

Shu bilan birga, 2025-yilda gaz eksporti 628,8 million dollarga yetib, avvalgi yilga nisbatan 1,4 foizga oshdi. Xom rux eksporti qariyb 2,3 baravar ko‘paydi, meva-sabzavot sharbatlari eksportida ham sezilarli o‘sish kuzatildi.[1;10] Biroq eksport tarkibining asosan to‘qimachilik va qishloq xo‘jaligi mahsulotlariga tayanishi tashqi bozorlardagi narx va valyuta o‘zgarishlariga sezgirlikni oshiradi. Xususan, rubl kursidagi tebranishlar O‘zbekiston eksportyorlarining Rossiya bozoridagi raqobatbardoshligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin

Shunday qilib, Rossiya O‘zbekiston eksportining eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Biroq eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy hamkorlik so‘nggi yillarda barqaror rivojlanganini ko‘rsatdi. Rossiya O‘zbekistonning eng muhim tashqi savdo hamkorlaridan biri bo‘lib qolmoqda hamda ikki mamlakat o‘rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi muntazam oshib bormoqda. Tahlil natijalariga ko‘ra, O‘zbekiston eksportida asosan to‘qimachilik, meva-sabzavot va boshqa qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ustunlik qilayotgan bo‘lsa, Rossiyadan mashina va uskunalar,

sanoat mahsulotlari, kimyo hamda mineral resurslar import qilinmoqda. Shu sababli savdo aylanmasining o‘sishiga qaramay, savdo balansida salbiy saldo saqlanib qolmoqda.

Moliyaviy-investitsion hamkorlik va pul o‘tkazmalari ikki mamlakat iqtisodiy aloqalarining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Biroq zamonaviy iqtisodiy sharoitlar eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish hamda iqtisodiy hamkorlikning yangi yo‘nalishlarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo va eksport-import ko‘rsatkichlari bo‘yicha rasmiy statistik ma’lumotlar. – Toshkent, 2025.
2. TAdviser. Rossiya va O‘zbekiston o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy hamkorlik bo‘yicha tahliliy ma’lumotlar. – Moskva, 2025.
3. UzDaily. O‘zbekiston va Rossiya o‘rtasidagi investitsion hamkorlik loyihalari bo‘yicha axborot materiallari. – Toshkent, 2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Xalqaro pul o‘tkazmalari bo‘yicha statistik ma’lumotlar va tahliliy sharhlar. – Toshkent, 2026.
5. Kun.uz. O‘zbekistonga pul o‘tkazmalari va migratsion jarayonlar bo‘yicha tahliliy materiallar. – Toshkent, 2026.
6. Xalqaro pul o‘tkazmalari va mehnat migratsiyasi bo‘yicha iqtisodiy sharhlar. – Toshkent, 2026.
7. United Nations Comtrade Database. Xalqaro savdo statistikasi ma’lumotlari. – Nyu-York, 2025.
8. World Trade Organization (WTO). O‘zbekiston tashqi savdo profili va statistik ko‘rsatkichlari. – Jeneva, 2025.

9. Rossiya Federatsiyasi Federal bojxona xizmati. Tashqi savdo va TN VED bo‘yicha statistik ma’lumotlar. – Moskva, 2025.
10. Gazeta.uz va Alta.ru materiallari asosida tayyorlangan statistik va tahliliy ma’lumotlar. – 2025–2026.